

Nr 27

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 143, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 4 kap. 11 §, 23 kap. 7 § och 59 kap. 5 § rättegångsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.

11 §.

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter *Guds och Sveriges lag och laga stadgar*; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svägerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för muttor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, el-

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter *Sveriges lag och laga stadgar*; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svägerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för muttor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, el-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 59 kap. 5 § SFS 1954: 432.

1 Bihang till riksdagens protokoll 1959. 9 saml. 1 avd. Nr 27

(Nuvarande lydelse)

ler andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Med *Konungens* tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

Ed eller försäkran skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

(Föreslagen lydelse)

ler andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Ed skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande. Med *domstolens eller ordförandens* tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

23 KAP.

7 §.

Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att hörsamma kallelsen och överstiger ej väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, *femton* kilometer, må han hämtas till förhöret.

Utan föregående kallelse må den som uppehåller sig inom en väglängd av *femton* kilometer från den plats, där förhör skall hållas, hämtas till förhöret, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Är den — — — — — för förhöret.

Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att hörsamma kallelsen och överstiger ej väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, *trettio* kilometer, må han hämtas till förhöret.

Utan föregående kallelse må den som uppehåller sig inom en väglängd av *trettio* kilometer från den plats, där förhör skall hållas, hämtas till förhöret, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

59 KAP.

5 §.

Strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, skall *på* besvär av den som föreläggandet avser undanröjas:

Strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, skall *efter* besvär undanröjas:

(Nuvarande lydelse)

1. om godkännandet icke kan anses som en giltig viljeförklaring;
2. om vid ärendets behandling förekommit sådant fel, att föreläggandet bör anses ogiltigt; eller
3. om föreläggandet eljest ej överensstämmer med lag.

(Föreslagen lydelse)

1. om godkännandet icke kan anses som en giltig viljeförklaring;
2. om vid ärendets behandling förekommit sådant fel, att föreläggandet bör anses ogiltigt; eller
3. om föreläggandet eljest ej överensstämmer med lag.

Har straffföreläggande undanröjts, må ej därefter för samma gärning dömas till eller föreläggas svårare straff.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

2) Lag

angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

8 §.

Innan någon tager säte i arbetsdomstolen, skall han hava avlagt domared eller, *med Konungens tillstånd, sådan försäkran på heder och samvete, varom* i 4 kap. 11 § *andra stycket* rättegångsbalken sägs.

Innan någon tager säte i arbetsdomstolen, skall han hava avlagt domared eller försäkran *enligt vad* i 4 kap. 11 § rättegångsbalken sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 471 i första kammaren av herr *Bengtsson m. fl* och nr 576 i andra kammaren av herr *Nelander m. fl*. Motionerna, vilka är likalydande, utmynnar i hemställan, att riksdagen måtte besluta att domareden bibehålles vid sin nuvarande lydelse.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1947:637.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Inledning

I skrivelse den 16 april 1958, nr 191, anhöll riksdagen, under åberopande av vad som anförts i första lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 24, om förslag till utsträckning av den i 23 kap. 7 § rättegångsbalken angivna väglängden för hämtning till förhör. I anledning av skrivelsen upprättades på hösten 1958 inom justitiedepartementet en promemoria med förslag till ändring av det nyssnämnda stadgandet. Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, riksåklagarämbetet, statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler samt föreningen Sveriges stadsfiskaler. Statsåklagaren i Stockholm har vid sitt yttrande fogat yttranden från vissa av cheferna för stadens åklagarkammare.

I propositionen behandlas, utom den nu nämnda frågan, ytterligare ett par spörsmål rörande rättegångslagstiftningen. Ett av dessa — aktualiserat av riksåklagaren i en framställning den 9 oktober 1958 — gäller ändring av stadgandet i 59 kap. 5 § rättegångsbalken om undanröjande av strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, och det andra avser ordningen för meddelande av tillstånd till domarens utbytande mot högtidlig försäkran samt viss jämkning av edsformulärets avfattning.

A. Väglängden för hämtning till förhör

Gällande rätt m. m.

Enligt 23 kap. 7 § rättegångsbalken må den som under förundersökning i brottmål kallats till förhör men utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen, hämtas till förhöret, om väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, ej överstiger femton kilometer. Utan föregående kallelse må hämtning ske av den, som uppehåller sig inom en väglängd av femton kilometer från förhørsplatsen, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Bestämmelserna ansluter sig till de allmänna regler om förundersökningens bedrivande, vilka upptagits i 23 kap. rättegångsbalken. I 4 § nämnda kapitel föreskrives bl. a. att undersökningen bör så bedrivas, att ej någon onödigt får vidkännas kostnad eller olägenhet. Enligt 6 § må under förundersökningen förhör hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

Närmare bestämmelser om förundersökning är meddelade i *förundersökningskungörelsen den 19 december 1947*. Beträffande förhör stadgas i 5 § nämnda kungörelse att förhör skall, såvida icke därigenom förundersökningens behöriga gång motverkas eller polisens eller åklagarens arbete avsevärt försvåras, hållas å tid och plats, som antages medföra minsta olägenhet för den som skall höras. Förhör skall också i övrigt anordnas så, att onödig tidsspillan för den hörde undvikas. Vidare föreskrives att den som skall höras bör, där så kan ske och det ej finnes olämpligt med hänsyn till utredningen, i god tid kallas till förhöret. Enligt 6 § skall fråga om hämtning till förhör i allmänhet avgöras av undersökningsledaren. Rörande hämtning till förhör av den som skall höras som vittne eller eljest utan att vara misstänkt för brott stadgas vidare, att sådan hämtning bör äga rum allenast när skäl av särskild vikt föreligger för sådan åtgärd, såsom att förhöret icke eller endast med avsevärd svårighet kan hållas på den plats, där den som skall höras befinner sig, eller att vittne behöver inställas på viss plats för konfrontation eller på brottsplats för prövning av vittnets iakttagelseförmåga eller till rekonstruktionsförsök eller ock att med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt särskild skyndsamhet är av nöden.

Den med vilken förhör hålles under förundersökning äger under förutsättningar, som närmare angives i *kungörelsen den 26 september 1947 om ersättning av allmänna medel till personer som höras under förundersökning i brottmål*, erhålla gottgörelse av allmänna medel för nödiga kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan.

I propositionen lämnas å s. 6—11 en redogörelse för förarbetena till den gällande bestämmelsen om hämtning till förhör, frågans behandling vid 1958 års A-riksdag samt den upprättade departementspromemorian och remissyttrandena däröver.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Lindell, anförde vid lagrådsremissen:

»Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår har den i 23 kap. 7 § rättegångsbalken stadgade begränsningen till femton kilometer av rätten att hämta någon till förhör medfört vissa praktiska olägenheter inom skilda delar av landet. Vad städerna beträffar synes olägenheter främst ha uppkommit för Stockholms del. På landsbygden har — enligt vad av departementspromemorian framgår — svårigheter gjort sig märkbara bl. a. i Norrland.

Olika möjligheter är tänkbara, då det gäller att komma till rätta med förevarande problem. Vilken metod som än väljes måste dock beaktas att en regel i ämnet icke bör få inkräkta på den allmänna principen att förundersökningen skall så bedrivas, att ej någon onödigt vidkännes kostnad eller olägenhet. På grund härav torde det icke böra komma i fråga att helt slopa maximigränsen för hämtning till förhör. Med hänsyn till städernas

numera stundom ganska vidsträckta områden lär det ej heller vara möjligt att utan begränsning av avståndet generellt medgiva hämtning inom stads område. Ehuru vissa skäl talar för en differentiering av hämtningsrätten efter skiftande förhållanden synes en dylik lösning icke böra väljas. Det torde nämligen i praktiken vara ytterst svårt — för att icke säga omöjligt — att på ett rättvisande sätt genomföra en sådan differentiering, och frågan kan ej heller sägas vara av sådan vikt, att den motiverar en mera vidlyftig reglering.

Den närmast till hands liggande lösningen synes därför vara att det i lagen angivna maximiavståndet förlänges. I promemorian har föreslagits att väglängden utsträcker från femton till trettio kilometer eller alltså att maximiavståndet fördubblas, ett förslag som vunnit allmän anslutning vid remissbehandlingen. En sådan utvidgning torde medföra en avsevärd förbättring av möjligheterna att effektivt bedriva förundersökningen. Även om förslaget måhända icke utgör en ur denna synpunkt för alla förekommande fall tillfredsställande lösning, anser jag av hänsyn till den enskilde icke lämpligt att gå utöver denna gräns.

Under hänvisning till vad sålunda anförts vill jag förorda, att den i 23 kap. 7 § rättegångsbalken stadgade väglängden utsträcker från femton till trettio kilometer.»

Lagrådet

Lagrådet har icke funnit anledning föreligga att motsätta sig den föreslagna ändringen men uttalat att det bör tillses att de nya bestämmelserna tillämpas varsamt, så att det ej betraktas som en ovillkorlig regel att förhållaren, oavsett de olägenheter som kan föranledas för den enskilde, äger för förhör kalla till sig personer som befinner sig inom den ifrågavarande utsträckta gränsen. Härom torde enligt lagrådets mening riksåklagaren kunna giva erforderliga anvisningar (3 § andra stycket instruktionen för riksåklagarämbetet).

B. Undanröjande av godkänt strafföreläggande

Gällande bestämmelser m. m.

I 59 kap. 5 § rättegångsbalken stadgas, att strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte skall, »på besvär av den som föreläggandet avser», undanröjas i vissa särskilt angivna fall, nämligen om godkännandet icke kan anses såsom en giltig viljeförklaring, om vid ärendets behandling förekommit sådant fel att föreläggandet bör anses ogiltigt eller om föreläggandet eljest ej överensstämmer med lag. Enligt 6 § samma kapitel skall den som vill besvära sig över strafföreläggande inkomma med besvärsläggning till den hovrätt där, om åtal väckts, talan mot underrättens dom skolat fullföljas. Besvär skall anföras inom en månad, sedan åtgärd för verkställighet av föreläggandet företogs hos den misstänkte. Över hovrättens beslut må talan icke föras.

I anslutning till dessa bestämmelser har *riksåklagarämbetet* i skrivelse den 9 oktober 1958 framhållit att situationer, där talan om undanröjande av strafföreläggande befinnes påkallad på sådan grund, som avses i 59 kap. 5 § rättegångsbalken, visat sig uppkomma i betydande omfattning. Ofta gäller det fall, där sådan åtalsprövning som föreskrives i 44 § 3 mom. barnavårdslagen och 57 § lagen om nykterhetsvård icke ägt rum, därför att det vid strafföreläggandets utfärdande icke förelegat upplysning om att den misstänkte varit omhändertagen för skyddsuppfostran eller intagen å alkoholistanstalt, samt omständigheterna varit sådana att beivran uppenbarligen bort underlätas. Vidare förekommer ej sällan, att den misstänkte, sedan han lagförts för en förseelse vid domstol å gärningsorten, av misstag delges och godkänner ett av åklagaren i det distrikt, där han har sitt hemvist, utfärdat strafföreläggande avseende samma förseelse. En ytterligare ej ovanlig grupp av felaktiga strafförelägganden är de, då på grund av oriktig uppgift av den misstänkte eller missuppfattning vid upprättande av rapport föreläggandet utfärdats för en ej straffmyndig person. Någon gång har det även förekommit, att en misstänkt förelagts dagsböter i stället för penningböter. Om i ett dylikt fall straffpåföljden framstår som uppenbart för sträng, måste rättelse ske. Det är enligt ämbetets mening angeläget, att ett rättsmedel står till buds, varigenom oriktiga strafförelägganden utan alltför stor omgång kan undanröjas.

I skrivelsen påpekas att i åtskilliga fall, då fel begåtts vid utfärdande av strafföreläggande, vederbörande åklagare anfört besvär över strafföreläggandet till förmån för den misstänkte med åberopande av förenämnda lagrum. Det har emellertid visat sig, att frågan, huruvida åklagaren — med hänsyn till avfattningen av 59 kap. 5 § rättegångsbalken — äger till förmån för den misstänkte föra sådan talan, varom här är fråga, bedömts olika i skilda avgöranden av hovrätt. Sålunda har i några fall talan upptagits och prövats, medan i andra fall åklagare förklarats icke vara behörig att jämlikt 59 kap. 5 § rättegångsbalken föra talan om undanröjande av strafföreläggande.

Enligt ämbetets mening synes det, som om den tolkning av lagrummet som innebär att åklagaren äger behörighet att föra sådan talan, varom här är fråga, har avgörande skäl för sig. I detta hänseende är till en början att beakta, att enligt 20 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken åklagaren äger i högre rätt fullfölja talan även till den misstänktes förmån. Denna bestämmelse äger tillämpning jämväl i fråga om användande av särskilda rättsmedel. Vad angår strafförelägganden saknas något allmänt rättsmedel. Det särskilda rättsmedlet i 59 kap. 5 § rättegångsbalken har tillskapats i den misstänktes intresse. Detta rättsmedel står således icke till buds för åklagaren. Detta har medfört, att i fall då åklagaren finner något sådant fel vidlåda ett strafföreläggande, som avser 59 kap. 5 § rättegångsbalken, och felet länt den misstänkte till fördel — exempelvis att den misstänkte blivit ålagd penningböter i stället för normerade böter — möjlighet saknas för åklagaren att åvägbringa ändring i den genom strafföreläggandet ålagda

bötespåföljden. När det i lagrummets text anges, att strafföreläggande »skall på besvär av den som föreläggandet avser undanröjas», synes enligt ämbetets mening därmed avses endast att ge uttryck åt det förhållandet, att åklagaren icke äger till men för den misstänkte begagna rättsmedlet i fråga. Anledning saknas att uppfatta de ifrågavarande orden så, att de skulle åsyfta något förbud för åklagaren att med stöd av den allmänna regeln i 20 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken anlita rättsmedlet till förmån för den misstänkte. Ämbetet kan ej heller finna, att något rättspolitiskt skäl föreligger för att åklagaren skulle vara betagen möjligheten att till förmån för den misstänkte yrka undanröjande av strafföreläggande. I de fall, där hovrätt avvisat åklagarens talan, har detta skett utan annan motivering än att sådan talan som avses i lagrummet får föras endast av den som strafföreläggandet avser.

Vad angår frågan vilka utvägar som eljest står åklagaren till buds att i den misstänktes intresse få felaktiga strafförelägganden undanröjda, erinrar ämbetet om att möjlighet finns att anlita resningsvägen. I skrivelsen nämnes att ämbetet i ett flertal fall sökt resning till förmån för den misstänkte beträffande strafförelägganden i fall, där den för vilken strafföreläggandet utfärdats icke begått gärningen eller då han ej uppnått straffmyndig ålder. I det förra fallet — således där vederbörande ej begått gärningen — torde emellertid rättsmedlet i 59 kap. 5 § rättegångsbalken över huvud ej kunna användas. Någon av de i nämnda lagrum angivna grunderna för undanröjande av strafföreläggande torde i dylikt fall ej kunna anses föreligga. Att använda resningsvägen innebär en betydande omgång. Vederbörande åklagare kan icke själv söka resning utan måste via statsåklagaren göra framställning i saken till riksåklagarämbetet, som därefter har att granska handlingarna samt uppsätta och inge resningsansökan. Vidare blir det högsta domstolen i stället för hovrätterna som kommer att belastas med prövningen av dessa rutinärenden. Sistnämnda förhållande framstår naturligen — med hänsyn till vikten av att undvika onödig arbetsbelastning för den högsta lagskipande instansen — såsom särskilt otillfredsställande.

Enligt vad ämbetet ifrågasätter kan en annan utväg vara, att åklagaren uppsätter och undertecknar besvärslagan och därefter låter den misstänkte å inlagan teckna påskrift, att han biträder åklagarens talan. Ett sådant tillvägagångssätt är emellertid i praktiken icke alltid användbart och erbjuder i varje fall ofta vanskligheter.

Enligt ämbetets mening framstår det såsom angeläget, att det fastslås, att åklagarna äger behörighet att till förmån för misstänkt föra sådan besvärstalan som avses i 59 kap. 5 § rättegångsbalken. Detta synes ämbetet icke kunna ske annorledes än genom ett förtydligande av stadgandet.

Departementschefen

Vid remissen till lagrådet anförde *föredragande departementschefen* följande:

»Såsom riksåklagarämbetet anfört är det uppenbarligen angeläget att tillfredsställande möjligheter erbjudes till undanröjande av sådana felaktiga strafförelägganden, varom i ämbetets skrivelse talas. De av ämbetet åberopade fallen visar, att det föreligger ett praktiskt behov att åklagare här såsom eljest i brottmål skall kunna fullfölja talan till förmån för den misstänkte. Skäl synes visserligen kunna anföras för en tolkning av gällande bestämmelser därhän att sådan möjlighet redan är förhanden. Det kan emellertid icke bestridas, att den nuvarande avfattningen av stadgandet i 59 kap. 5 § rättegångsbalken är ägnad att framkalla osäkerhet beträffande stadgandets rätta innebörd. Denna osäkerhet återspeglas i de skiljaktiga hovrättsavgörandena i frågan. På grund av det i lagen stadgade fullföljdsförbudet finns icke någon möjlighet att bringa frågan under högsta domstolens prövning och därmed erhålla prejudicerande avgörande. Den rådande ovissheten om lagens innebörd i förevarande avseende synes därför lämpligen böra bringas ur världen genom en jämkning av lagtexten. Denna jämkning bör ha till syfte att undanröja det hinder som med den nuvarande avfattningen av stadgandet i 59 kap. 5 § rättegångsbalken må kunna anses möta mot tillämpning av regeln i 20 kap. 2 § tredje stycket också beträffande godkända strafförelägganden. Nämda syfte torde enklast kunna nås genom utslutande av orden »av den som föreläggandet avser» i 59 kap. 5 §. Har strafföreläggande undanröjts, får självfallet icke därefter dömas till eller föreläggas svårare straff för samma gärning. En regel härom torde böra upptagas såsom ett andra stycke i förevarande paragraf.

Någon ändring i fråga om de i nyssnämnda lagrum stadgade grunder på vilka undanröjande må ske synes mig icke påkallad. I det av riksåklagarämbetet angivna fallet att den som föreläggandet avser icke begått gärningen bör således i enlighet med gällande regler rättelse sökas resningsvägen.»

Lagrådet

Lagrådet anförde:

»Innebörden av 20 kap. 2 § sista stycket rättegångsbalken får anses vara, att åklagare — jämte det han förutsättes äga på vedertaget sätt i brottmål fullfölja talan i högre rätt till men för den misstänkte — uttryckligen tillerkännes befogenhet att fullfölja talan *även* till den misstänktes förmån, därest så av omständigheterna skulle finnas påkallat.

I den gängse kommentaren till rättegångsbalken uttalas (s. 236 o. f.), att nämnda lagrum är tillämpligt 'jämväl i fråga om användande av särskilda rättsmedel (resning och besvär över domvilla)'. Uppenbarligen gäller dock det sagda endast under förutsättning, att ett särskilt rättsmedel överhuvud ställts till åklagares förfogande. Detta är fallet beträffande mål som avgjorts i rättegångsväg. Vad åter angår strafföreläggande omnämnes i rättegångsbalken intet annat rättsmedel än besvär enligt 59 kap. 5 § 'av den som föreläggandet avser'. Att detta rättsmedel skulle stå till förfogande även för åklagare kan i enlighet med det ovan anförda icke antagas. Denna ståndpunkt vinner stöd av uttalanden i processlagberedningens och process-

kommissionens betänkanden (SOU 1938: 44 s. 586 o. f.; 1926: 32 s. 242, 244) samt i kommentaren till rättegångsbalken (s. 869).

Resningsbestämmelserna i brottmål äro ej på liknande sätt begränsade. Där skiljes mellan resning till förmån för den tilltalade (58: 2) och resning till men för den tilltalade (58: 3). Resning bör tydligen kunna sökas, i förra fallet av såväl åklagare (riksåklagaren) som tilltalad, i det senare fallet av åklagare. Utan vidare kan emellertid ej tagas för visst, att dessa bestämmelser överhuvud äro avsedda för strafförelägganden. Resningskapitlets avfattning tager i allmänhet klart sikte på rättegångsmål, och detta gäller icke minst stadgandena om förfarandet, då resning beviljas (58: 7). Det finns vidare anledning fråga, varför åklagare skulle genom resning äga söka rättelse i strafföreläggande, när klagorätt ej tillerkänts åklagare enligt 59 kap. 5 §. Med visst fog skulle kunna sägas, att åklagare, när han utfärdar strafföreläggande, utövar ett slags dömande verksamhet. Alldeles otänkbart vore ej att på denna grund anse honom utesluten från att föra talan mot förelägganden som han själv utfärdat.

Vad man än må anse i detta ämne, har i praxis antagits, att resning kan ifrågakomma beträffande strafföreläggande, och det är framför allt på ansökan av riksåklagaren som resning kommit till stånd. Till stöd för denna praxis synes kunna anföras att, om än bestämmelserna i 58 kap. rättegångsbalken enligt sin lydelse närmast äro tillämpliga på rättegångsmål, stadgandet i § 19 regeringsformen dock förutsätter ett mera vidsträckt område för resning och att man inom detta vidare område bör äga i större eller mindre omfattning falla tillbaka på resningsbestämmelserna i rättegångsbalken. Det må även anmärkas, att processkommissionen ansåg att resning skulle kunna användas vid strafföreläggande (SOU 1926: 32 s. 236, 237, 242).

Veterligen har resning i anledning av strafföreläggande sökts endast till den bötfälldes förmån. Det förefaller också som om de i 58 kap. 3 § rättegångsbalken angivna resningsgrunderna i här avsedda sammanhang skulle ha ringa praktisk betydelse. Helt kan väl dock ej uteslutas, att de kunde erhålla tillämpning, och möjligheten av att resning kan beviljas även till men för den bötfällda bör därför ej avvisas (jfr SOU 1926: 32 s. 236—237).

När resning beviljas, brukar högsta domstolen undanröja strafföreläggandet. Detta gäller även, då föreläggandet upptar gemensamt straff för flera brott men resningsanledning föreligger endast beträffande ett av dessa brott. (Se NJA 1951 s. 412, 1955 s. 557.) Förfarandet i detta avseende kan sägas ansluta sig till vad som före lagändring 1954 gällde om underställning av strafföreläggande. Undanröjandet medför att åklagaren, om han har anledning därtill, kan väcka åtal mot den misstänkte eller utfärda nytt strafföreläggande.

För att härefter återvända till 59 kap. 5 § rättegångsbalken kan som tänkbar förklaring till den där stadgade begränsningen — utöver vad redan antytts — ytterligare anmärkas, att ett strafföreläggande blir gällande mot den misstänkte först sedan han personligen godkänt det samt att klagotiden, som omfattar en månad, räknas först från det åtgärd för verkställighet företogs

hos den misstänkte (48: 3, 4; 59: 6). Det kunde tyckas som om den bötfälde härigenom hade goda möjligheter att själv tillvarataga sin klagorätt. Emellertid får beaktas, att riskerna för fel och misstag äro betydligt större, när strafföreläggande kommer till användning, än i rättegång. Vissa fel kunna vara svåra att upptäcka för den misstänkte, såsom oriktig rättstillämpning eller underlåtenhet att beakta inträdd preskription. Särskilt som blanketterna till strafföreläggande icke torde innehålla besked om den särskilda klagorätten, kan det tänkas att den bötfälde helt förbiser denna möjlighet. Under dessa omständigheter är det förklarligt och önskvärt, att åklagaren, när han upptäcker att fel begåtts, söker ställa saken till rätta.

En lagändring för att främja sådana åtgärder synes emellertid vara förenad med vanskligheter, om vilka remissprotokollet icke ger någon uppfattning och som därför icke på den föreliggande utredningen torde kunna tillräckligt överblickas.

Till en början må nämnas, att om resning beträffande strafföreläggande enligt vad ovan antytts antages kunna ifrågakomma även till men för den misstänkte, det får övervägas, om ej även klagorätt för åklagare bör medges till men för den som strafföreläggandet avser. Första stycket i remitterade förslaget antyder icke heller någon begränsning i detta hänseende, vilket däremot är fallet med det tillagda sista stycket.

Då bifall till besvären alltid föranleder strafföreläggandets undanröjande (59: 5), måste, såsom vid resning, åklagaren, om han har anledning därtill, äga anställa åtal mot den misstänkte eller utfärda nytt rättat strafföreläggande. Det kan frågas, hur man under sådana förhållanden kan avgöra, om besvär anförts till förmån för eller till men för den som det överklagade strafföreläggandet avser. Samma spörsmål torde emellertid föreligga vid resning, ehuru där i skilda paragrafer behandlas resning till förmån för och resning till men för den misstänkte, varför en uppdelning kan ske redan genom en hänvisning till det avsedda lagrummet. I brist på en sådan uppdelning torde man beträffande klagan över strafföreläggande få bedöma spörsmålet med ledning av besvärslagens innehåll; i många fall förhåller det sig så, att den bötfälde aldrig borde ha straffats, och då är det utan vidare klart att besvären äro till hans förmån.

Enligt det nya sista stycket i remissförslaget skulle, om strafföreläggande undanröjts, ej därefter för samma gärning få dömas till eller föreläggas svårare straff.

Stadgandet, som ansluter sig till 51 kap. 25 § rättegångsbalken, skulle emellertid ej kunna bibehållas oförändrat, om klagan tänkes kunna föras även till men för den som strafföreläggandet avser, något som lydelsen av första stycket, enligt vad förut sagts, ej i och för sig utesluter. — Vore stadgandet behövt, borde det för övrigt redan från början ha upptagits i den gällande lagtexten.

Framhållas må även det anmärkningsvärda i att införa ett stadgande i detta ämne i kapitlet om domvillobesvär, när man ej har någon motsvarande bestämmelse för det fall, att strafföreläggande undanröjes i samband med

att resning beviljas. Mot stadgandets avfattning kan i övrigt erinras, att hänsyn ej tagits till det förhållandet, att strafföreläggande kan upptaga gemensamt straff för flera gärningar och att undanröjandet måhända föranledes av att endast en av dessa gärningar befinnes icke skola läggas den misstänkte till last.

På nu anförda skäl bör enligt lagrådets mening en ändring i förevarande lagrum icke vidtagas utan frågan därom uppskjutas i avbidan på närmare utredning. Måhända kunde därvid finnas tillräckligt, att åtgärder vidtoges i syfte att på lämpligt sätt — genom åklagare eller annorledes — hjälpa den med föreläggandet avsedde att själv genom besvär eller ansökan om resning tillvarata sitt intresse. De legislativa åtgärderna kunde då kanske inskränkas till föreskrifter i instruktion eller annan administrativ författning (jfr rättegångsbalken 12: 3, 22, 24).»

I anledning av lagrådets uttalanden anför *departementschefen* i propositionen följande:

»Den i det remitterade förslaget upptagna ändringen av 59 kap. 5 § rättegångsbalken syftar till att öppna möjlighet för åklagaren att till förmån för den som ett strafföreläggande avser föra talan om föreläggandets undanröjande. Enligt min mening bör en lagändring med detta begränsade syfte kunna genomföras utan sådan ytterligare utredning som lagrådet antyder. Anledning att i nu förevarande sammanhang överväga om klagorätt för åklagare bör medges även till men för den som strafföreläggandet avser synes mig ej föreligga. Några särskilda komplikationer synes ej heller uppstå i det av lagrådet berörda fallet, att strafföreläggande upptar gemensamt straff för flera gärningar och undanröjandet föranledes av att endast en av dessa gärningar befinnes icke skola läggas den misstänkte till last. Lagrådet antyder även möjligheten att frågan skulle kunna lösas genom åtgärder i syfte att på lämpligt sätt hjälpa den med föreläggandet avsedde att själv tillvarata sitt intresse. Jag anser det emellertid vara en riktigare ordning att åklagaren får möjlighet att själv föranstalta om rättelse då han funnit att fel begåtts vid utfärdande av strafföreläggande. Förslaget därom synes därför böra genomföras.»

C. Domareedens utbytande mot högtidlig försäkran m. m.

Gällande bestämmelser

I 4 kap. 11 § rättegångsbalken stadgas följande:

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågernskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än do-

men avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Med Konungens tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

Ed eller försäkran skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

Beträffande domareedens utbyttande mot försäkran på heder och samvete må nämnas följande.

Enligt 16 § i 1873 års dissenterförordning — vilken upphävts genom tillkomsten av religionsfrihetslagen — skulle det ankomma på Konungen att meddela förordnande hur det skulle förfaras i fall då främmande trosbekännare var av sådan lära som ej tillstodde edsavläggande.

I ett år 1927 avgivet betänkande (SOU 1927: 13) — vilket dock ej kom att föranleda lagstiftning — framlade 1925 års religionsfrihetssakkunniga förslag till lag om edgångs utbyttande i vissa fall mot försäkran på heder och samvete. I förslaget stadgades bl. a. att vägran att avlägga ed skulle prövas av den myndighet, inför vilken eden eller försäkran skulle avläggas.

Processlagberedningens förslag till lydelse av 4 kap. 11 § rättegångsbalken överensstämmer helt med den sedermera antagna lagen. Vad angår domareedens ersättande mot högtidlig försäkran uttalade beredningen att med stöd av 16 § dissenterförordningen domareeden syntes med Konungens tillstånd kunna utbyttas mot försäkran på heder och samvete. Tillstånd till utbyte av domareed borde enligt förslaget alltid meddelas av Konungen.

I motion till 1948 års riksdag (II: 30) berördes frågan om edens utbyttande mot högtidlig försäkran. I motionen påfordrades bl. a., att regeringen borde befrias från ärenden av detta slag.

I sitt över motionen avgivna utlåtande (nr 8/1948) uttalade första lagutskottet bl. a. att bestämmelsen om Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela dispens från skyldigheten att avlägga domareed sannolikt tillkommit som en garanti mot missbruk av den möjlighet till utbyte av ed som lagen öppnar. Med den nu gällande regeln kunde nämligen förutsättas, att endast de vilka hyste verkliga betänkligheter i religiöst hänseende mot edgången hos Kungl. Maj:t gjorde framställning om edens utbyttande mot försäkran.

Motionen föranledde ej någon riksdagens åtgärd.

Beträffande den historiska bakgrunden till domareedens nuvarande formulering torde få hänvisas till den utförliga framställning i ämnet, vilken lämnats i dissenterlagskommitténs den 21 maj 1949 avgivna betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. (SOU 1949: 20 s. 362—369).

Vid åtskilliga tillfällen under förra århundradet har förslag framkommit om bl. a. sådan ändring av domareeden att hänvisningen till Guds lag skulle utgå därur, senast i proposition till 1885 års riksdag. Även efter nya

rättegångsbalkens ikraftträdande har domareeden varit föremål för ändringsförslag. Sålunda hemställdes i den förut omnämnda motionen II: 30 vid 1948 års riksdag att sådan lagändring måtte vidtagas att den försäkran, som avgives vid tillträdande av domareuppdrag, icke skulle få någon religiös prägel. I sitt av riksdagen godkända utlåtande i anledning av motionen kom första lagutskottet även in på innebörden av uttrycket Guds lag. I detta hänseende anförde utskottet att däri icke torde böra inläggas annat än en förpliktelse för den blivande domaren att vid sidan av lagens uttryckliga föreskrifter i sin domargärning iakttaga även de allmänt humanitära moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande. Ett löfte att lägga dessa normer till grund för den dömande verksamheten syntes utskottet kunna avgivas av envar oavsett religiös uppfattning. Utskottet tillfogade att frågan huruvida någon jämkning av edens ordalydelse i denna del vore erforderlig kunde väntas komma att beaktas av dissenterlagskommittén, som år 1943 tillkallats för att verkställa utredning rörande en ny dissenterlagstiftning. I enlighet med utskottets hemställan föranledde motionen — som tidigare nämnts — ej någon riksdagens åtgärd. Gentemot den av utskottet hävdade tolkningen, att uttrycket Guds lag blott åsyftade vissa allmänt humanitära moralbud, gjordes i en vid utskottets utlåtande fogad reservation gällande att uttrycket hänsyftade på Mose lag.

I sitt förut omnämnda betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m.¹ föreslog *dissenterlagskommittén*, att hänvisningen i domareeden till Guds lag skulle utgå. Som motivering härför anförde kommittén bl. a. att den innebörd som uttrycket numera finge anses äga, ej framginge klart och otvetydigt av ordalydelsen, som fasthellre kunde ge anledning till tvekan och ovisshet om den rätta meningen. Redan denna omständighet syntes kommittén böra utesluta uttryckets användande i edsformuläret. Därtill kom att enligt vanligt språkbruk uttrycket närmast innefattade en förpliktelse för domaren att — vid sidan av och jämte Sveriges lag och laga stadgar — i sin rättsskipning tillämpa en lag direkt härrörande från Gud. Så uppfattade måste orden i fråga sakna mening och innehåll för den som förnekar Guds existens och följaktligen också måste bestrida befintligheten av en lag grundad på Guds bud. Edens avläggande måste tillika — och framför allt — för en person med dylik inställning innebära och av honom betraktas såsom ett otillbörligt tvång på hans samvete. Lagstiftaren hade med rätta tagit hänsyn till vikten av sådant tvångs undvikande genom att öppna möjlighet till utbyte av edens begynnelseord, innefattande en försäkran »inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord», mot en försäkran på heder och samvete. Det var enligt kommitténs mening lika påkallat att samma hänsyn visades beträffande uttrycket Guds lag. Att domaren i sin gärning skulle beakta, jämte vanliga förnuftsregler, allmänt vedertagna moraliska grundsatser, i regel tillkomna under den kristna etikens inflytande, torde vara tillräckligt angivet genom åläggandet att »efter bästa förstånd och samvete i

¹ Betänkandet är undertecknat av t. f. presidenten H. J. Nordenskjöld, kammarrättsrådet Nils Bodin, riksdagsmannen Verner Hedlund, biskopen Gustaf Ljunggren, riksdagsmannen Gust. Mosesson och professorn Gunnar Westin.

alla domar rätt göra». Slutligen framhöll kommittén, att domareedens innehåll givetvis ej kunde variera alltefter den edsavläggandes uppfattning om Guds tillvaro och en av honom stiftad lag. Domarens plikter måste nämligen vara desamma, vilken uppfattning i religiösa ting han än hade.

Yttrande över betänkandet avgavs av över hundratalet myndigheter och organisationer. Utom i åtta fall tillstyrktes ändringsförslaget beträffande domareeden eller lämnades detsamma utan erinran. Bland de myndigheter, som avstyrkte förslaget, må nämnas Svea hovrätt, som ansåg tillräckliga skäl ej föreligga att ur eden borttaga orden Guds lag. I den proposition (nr 100) med förslag till religionsfrihetslag m. m., som på grundval av betänkandet förelades 1951 års riksdag, uttalade föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, att han ansåg, att avläggandet av eden icke kunde innebära något samvetstvång för den som gjort sig underrättad om innebörden. Under framhållande av att man vid antagandet av den nya rättegångsbalken låtit eden behålla sitt traditionella innehåll efter en varsam modernisering av uttryckssätten fann statsrådet Zetterberg det icke påkallat att åter ändra edens lydelse. Något förslag härom upptogs ej i propositionen.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen har *föredragande departementschefen* anfört:

»I slutet av förra året medgavs åtskilliga städer att utse ett betydligt ökat antal nämndemän i sina rådhusrätter. Denna ökning av nämndemanskåren utgör närmast en följd av de nya regler angående rådhusrätts sammansättning i brottmål, vilka trädde i kraft den 1 januari i år. Ökningen av antalet nämndemän har medfört att på sista tiden ett stort antal ansökningar inkommit till Kungl. Maj:t med begäran om domareedens utbyte mot försäkran på heder och samvete.

Enligt min mening är ifrågavarande slag av ärenden ej av sådan beskaffenhet att de påkallar Kungl. Maj:ts prövning. Då det gäller vittne har motsvarande befogenhet tillagts rätten. Så synes kunna ske även med ärenden angående utbyte av domareed. Jag kan icke finna att en överflyttning av tillståndsärendena på rätten skulle innebära risk för missbruk av utbytesmöjligheten. En reform av nu angivet slag ligger för övrigt i linje med strävandena att befria Kungl. Maj:t från handläggningen av ärenden av enklare beskaffenhet. Jag förordar alltså den ändrade ordningen, att det skall ankomma på rätten att ge tillstånd till edens utbytande mot försäkran på heder och samvete.

I detta sammanhang har jag ansett mig böra upptaga även frågan om utformningen av domareeden och den försäkran på heder och samvete, som kan få avgivas i stället för eden. Såsom av den föregående redogörelsen framgår inrymmer domareeden utfästelse att döma efter Guds lag. Denna hänvisning till Guds lag hade uteslutits redan i de av lagkommittén åren 1822 och 1826 framlagda förslagen till rättegångsbalk. Samma var förhållandet med det edsformulär, som ingick i det av äldre lagberedningen år

1849 framlagda förslaget till rättegångsbalk. Så sent som 1949 föreslogs av dissenterlagskommittén att orden skulle utgå ur edsformuläret.

Förbindelsen att döma efter Guds lag har numera ansetts endast innebära ett åtagande från den blivande domarens sida att i sin dömande verksamhet iakttaga allmänt humanitära moralbud. Som dissenterlagskommittén påpekat kan det knappast göras gällande att den innebörd, som uttrycket Guds lag sålunda anses äga, klart och otvetydigt framgår av själva ordalydelsen; denna ger i stället anledning både till tvekan och ovisshet om den rätta meningen. Redan denna omständighet utgjorde ett av skälen till att kommittén föreslog att de ifrågavarande orden skulle uteslutas ur edsformuläret. Också för mig framstår det som otillfredsställande att i edsformuläret användes ett uttryck med en helt annan betydelse än vad ordalagen ger vid handen. Särskilt betänkligt synes detta vara i sådana fall där vederbörande, under hänvisning till sin uppfattning i religiösa frågor, fått tillstånd att avgiva försäkran på heder och samvete i stället för ed. Hänvisningen till Guds lag ingår nämligen även i sådan försäkran, vars lydelse är likalydande med edens. Orden Guds lag synes därför böra utmönstras ur formuläret. Det må framhållas, att ett borttagande av uttrycket icke kan sägas ändra domareedens sakliga innehåll. De etiska kraven på domaren torde med tillräcklig tydlighet framgå av åläggandet i domareeden att 'efter bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra'.»

Lagrådet

Två av lagrådets ledamöter förklarade sig icke kunna tillstyrka det framlagda förslaget om *ändring av domareden* samt anförde till stöd för sin ståndpunkt:

»Vad först angår den i domareden upptagna hänvisningen till Guds lag avböjdes dess uteslutande så sent som 1951. I proposition nr 100/1951 med förslag till religionsfrihetslag framhölls (s. 133), att samtliga remissinstanser, som yttrade sig om dissenterlagskommitténs förslag till ändring i domareden, avstyrkte förslaget, nämligen Svea hovrätt, länsstyrelsen i Stockholms län, domkapitlen i Västerås, Göteborg, Härnösand, Luleå och Visby samt juridiska fakulteten i Uppsala. Svea hovrätt, som anslöt sig till kommitténs tolkning av uttrycket 'Guds lag', anförde, att tillräckliga skäl ej förelåge att ur eden borttaga detta uttryck, som ägde traditionens helgd och som i ej ringa mån bidroge till edens högtidlighet och värde. Juridiska fakulteten i Uppsala fann det osannolikt, att uttrycket 'Guds lag' skulle på allvar kunna kränka samvetsfriden för någon, som gjort sig underkunnig om ordens mening; någon annans uppfattning syntes icke förtjäna avseende. Domkapitlet i Visby menade att borttagande av uttrycket 'Guds lag' icke kunde betraktas som ett religionsfrihetsintresse.

Dåvarande chefen för justitiedepartementet erinrade för egen del, att med den gängse tolkningen av det i domareden ingående uttrycket 'Guds lag', enligt vilken detta uttryck syftade på ett allmänt rättsmedvetande, avläggandet av denna ed icke kunde innebära något samvetstväng för den

som gjort sig underrättad om innebörden. I vissa äldre processlagförslag hade försök gjorts att omformulera domareden på ett mera genomgripande sätt. Vid antagandet av den nya rättegångsbalken år 1942 valdes i stället den enligt departementschefens mening lämpligare utvägen att, såsom processlagberedningen föreslagit, låta eden behålla sitt traditionella innehåll efter en varsam modernisering av uttryckssätten. Det måste enligt departementschefen anses alldeles opåkallat att åter ändra edens lydelse. Departementschefen kunde icke tillstyrka kommitténs förslag därom.

Nu föreliggande remissprotokoll upptar icke några nya omständigheter, som i och för sig kunde vara ägnade att leda till ett annat bedömande än det som redovisades i 1951 års proposition. Någon ytterligare utredning eller något remissförfarande har ej heller förekommit. Med hänsyn härtill och i betraktande av de meningsmotsättningar, som framträtt, synes en ändring icke böra genomföras, helst som man icke förvissat sig om, hur den skulle uppfattas vid våra domstolar. Dessa äro de som närmast kunna ha intresse av att vårda sig om traditioner på domstolväsendets område, och de torde även kunna uttala sig om det praktiska behovet av den ifrågasatta ändringen. I remissförfarandet med anledning av dissenterlagskommitténs förslag synas domstolarna ha varit företrädade endast genom två av hovrätterna.»

Lagrådets övriga ledamöter anförde:

»Vid tidigare prövning av frågan om den i domareden upptagna hänvisningen till Guds lag avböjdes dess borttagande mycket bestämt. Då hänvisningen, vars innebörd varit omtvistad, på vissa håll synes ha väckt samvetsbetänkligheter samt edsformuläret även efter borttagandet av orden 'Guds och' bibehåller sin av ålder kända vördnadsbjudande stil, vilja vi emellertid icke framställa någon invändning mot förslaget i denna del.»

Förslaget att överflytta prövningen av frågor om *utbyte av domareden mot försäkran* till rätten ansåg lagrådet icke möta någon betänklighet. Lagrådet anförde vidare:

»Avgörandet bör, om ed eller försäkran skall avläggas inför fullsuttan rätt, tillkomma denna. Är det åter rättens ordförande, som skall upptaga eden eller försäkran, bör rimligen avgörandet om utbyte av ed mot försäkran tillkomma honom. Till jämförelse må nämnas, att i allmän underrätt fråga om utbyte av vittnesed mot försäkring kan komma att avgöras av en lagfaren domare utan nämnd, när vittnet höres utom huvudförhandling eller vid huvudförhandling i omedelbar anslutning till förberedelse.

För en ändring av nu angiven innebörd kan icke vara tillfyllest att, såsom föreslagits i remissprotokollet, ordet 'Konungens' i andra stycket utbytes mot 'rättens'. Man måste beakta att i tredje stycket de myndigheter, som ha att taga befattning med ifrågavarande ärenden, betecknats som 'domstol' och 'rättens ordförande'. Då det ej är rådligt att övergiva denna terminologi men svårighet möter att införa den i remitterade förslagets andra stycke, synes enklaste utvägen vara att överföra till andra stycket ett stadgande om att ed skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordfö-

rande samt därefter i samma stycke — eller möjligen såsom ett tredje stycke — föreskriva, att med domstolens eller ordförandens tillstånd den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, må i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

I fråga om vissa andra fristående domstolsärenden av administrativ typ meddelades — i anslutning till ett uttalande av det lagråd som granskade förslaget till rättegångsbalk — i 22 § lagen om införande av nämnda balk bestämmelser om fullföljd av talan mot underrätts beslut m. m. Föreskrifter i detta ämne torde knappast behövas för de fall, varom nu är fråga, då det väl kan tänkas att förhållandena utveckla sig så, att ett överklagande aldrig blir aktuellt.

Om i enlighet med förslaget Kungl. Maj:t ej vidare skall taga befattning med här avsedda ärenden, torde jämkning få ske i 8 § lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol, vilket lagrum i samband med rättegångsreformen anpassades till innehållet i 4 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken.»

Av lagrådet förordad jämkning av 4 kap. 11 § rättegångsbalken, såvitt angår utbytande av domareden mot försäkran, samt 8 § i lagen om arbetsdomstol har vidtagits i propositionen.

Utskottet

Innan domare må tjänstgöra skall han avlägga ed eller försäkran. Eden och försäkran skiljer sig till innehållet endast med avseende å de inledande orden. Den som avlägger ed har att avge sitt domarlöfte »inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord», medan försäkringen i stället avgives på heder och samvete. För att få avlägga försäkran i stället för ed fordras Konungens tillstånd, som kan lämnas dem, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed.

Såväl eden som försäkran innefattar en utfästelse att efter »bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar». I propositionen föreslås att hänvisningen till Guds lag utmönstras ur formuläret. Detta förslag till ändring överensstämmer med det enhälliga förslag i ämnet som år 1949 framlades av dissenterlagskommittén, vari ingick såväl representanter för svenska kyrkan som företrädare för ett par frikyrkliga samfund. Motionärerna motsätter sig bifall till propositionen i denna del.

Innebörden av hänvisningen till Guds lag har varit omtvistad men numera torde allmän enighet råda därom att förbindelsen i fråga icke innebär annat än ett åtagande att i domarverksamheten iakttaga allmänt humanitära moralbud. Med utgångspunkt från denna uppfattning har första lagutskottet vid sin behandling av frågan år 1948 funnit att envar, oavsett religiös uppfattning, syntes kunna avlägga ett löfte av sådan innebörd. Emellertid synes erfarenheten ha visat att hänvisningen till Guds lag på sina håll

väckt samvetsbetänkligheter. Till en del torde detta vara att tillskriva ordalagen i formuläret, vars avfattning otvivelaktigt är ägnad att föranleda tvekan om det rätta innehållet. För den som väl äger insikt om hänvisningens innebörd men som icke erkänner Guds existens måste också redan den omständigheten att hans löfte förknippas med ett uttryckligt omnämmande av Guds namn te sig främmande. I dessa förhållanden ligger uppenbarligen en fara för att avgivandet av domarlöftet hos vissa personer kan komma att uppfattas som ett intrång i samvetsfriheten.

De nu angivna olägenheterna jämte den omständigheten att det måste anses i och för sig otillfredsställande att edsformuläret i nu förevarande avseende upptager uttryck med en helt annan betydelse än vad ordalagen anger synes utskottet utgöra tillräckliga skäl att företaga en jämkning av formuläret. Utskottet anser i likhet med departementschefen att hänvisningen till Guds lag helt kan uteslutas utan att det sakliga innehållet därigenom ändras. Ej heller torde kunna göras gällande att något av edsformulärets egenskap att inskräpa allvaret i det avgivna löftet skulle gå förlorat genom den föreslagna uteslutningen. Utskottet vill därför förorda propositionens förslag i denna del liksom även förslaget att frågan om tillstånd till utbyte av domared mot försäkran skall avgöras av domstolen eller rättens ordförande.

Förslaget om viss ändring i reglerna för undanröjande av godkänt straff-föreläggande föranleder intet annat uttalande från utskottets sida än att utskottet vill som sin mening framhålla, att behov att erhålla vidgade möjligheter till rättelse av felaktiga strafförelägganden föreligger och att erforderliga lagändringar för tillgodoseende av detta önskemål kan genomföras i enlighet med vad departementschefen föreslagit.

Det genom propositionen framlagda förslaget till utsträckning av väglängden för hämtning till förhör har icke givit anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 471 och II: 576 måtte bifalla förevarande proposition, nr 143.

Stockholm den 6 maj 1959

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Branting*, fru Gärde Widemar*, herrar Per Olofsson, Lindgren, Per-Olof Hanson, Erik Svedberg, Robert Johansson och Arvidson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, fru Johansson, herrar Onsjö, Östrand, fru Boman, fru Löfqvist* och herr Edlund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Lindgren, Robert Johansson, Arvidson, Onsjö, fru Boman* och herr *Edlund*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Innan domare — — — (lika med utskottet) — — — avlägga ed.

Såväl eden som försäkran innefattar en utfästelse att efter »bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar». I propositionen föreslås att hänvisningen till Guds lag utmönstras ur formuläret. Detta förslag till ändring överensstämmer med det förslag i ämnet som år 1949 framlades av dissenterlagskommittén. Motionärerna motsätter sig bifall till propositionen i denna del.

Utfästelsen i domareden att döma efter Guds lag har nära trehundraårig hävd. Att detta uttryck äger traditionens helgd och ej i ringa mån bidrager till edens högtidlighet och värde har Svea hovrätt givit vittnesbörd om i sitt avstyrkande yttrande över dissenterlagskommitténs ovan omnämnda förslag. Denna hovrättens negativa inställning delades av samtliga de övriga sju remissinstanser, som särskilt yttrade sig över kommitténs förslag till ändring av domareden. Vid sin prövning av kommittéförslaget år 1951 fann också dåvarande departementschefen att det måste anses alldeles opåkallat att ändra edens lydelse (se prop. nr 100/1951). Även riksdagen har på senare tid haft att direkt taga ställning till den nu väckta frågan. På hemställan av första lagutskottet i utlåtande nr 8 år 1948 avvisade riksdagen motionsvis framställda krav i frågan. Utskottet anförde att i uttrycket Guds lag icke torde böra inläggas annat än en förpliktelse för den blivande domaren att vid sidan av lagens uttryckliga föreskrifter i sin domargärning iakttaga även de allmänt humanitära moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande. Ett löfte att lägga dessa normer till grund för den dömande verksamheten syntes utskottet kunna avgivas av envar oavsett religiös uppfattning.

En särskild utredning med efterföljande remissförfarande har sålunda nyligen lett fram till ståndpunkten att en ändring av edens ordalydelse icke varit befogad. Mot denna bakgrund ställes man naturligen inför frågan vilka skäl som nu kan motivera ett frångående av den ståndpunkt som tidigare intagits av Kungl. Maj:t och riksdagen. Såsom anmärkts inom lagrådet har icke framförts några nya omständigheter som är ägnade att föranleda till annat bedömande än tidigare, ej heller har någon ytterligare utredning eller något remissförvarande förekommit. Man saknar sålunda grundval för en bedömning av hur den ifrågasatta ändringen skulle uppfattas vid domstolarna, som närmast har intresse av att vårda sig om traditioner på domstolsväsendets område och vilka även skulle kunna yttra sig om det praktiska behovet av ändringen. Det sagda utvisar att det saknas skäl för utskottet att frånträda sin tidigare uppfattning.

Utskottet vill, i likhet med vad som skett vid förutvarande prövning av denna fråga, konstatera att utfästelsen att döma efter Guds lag med den innebörd som uttrycket anses ha icke kan uppfattas som ett intrång i samvetsfriheten. Det väckta förslaget kan därför icke anses uppburet av ett religionsfrihetsintresse.

På grund av det anförda kan utskottet icke förorda det genom propositionen framlagda förslaget om ändring av domareden. Mot förslaget om att tillstånd till utbyte av domared mot försäkran skall prövas av domstolen eller rättens ordförande har utskottet ej någon erinran.

Förslaget om — — — (lika med utskottet) — — — departementschefen föreslagit.

Det genom — — — (lika med utskottet) — — — till erinran.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 471 och II: 576 samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken — måtte för sin del antaga detta förslag med den ändringen däri att 4 kap. 11 § erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

4 KAP.

11 §.

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågterskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saker lösa, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Det

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågterskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saker lösa, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar hål-

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

ta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

ler. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Ed skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande. Med domstolens eller ordförandens tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.